VADİDEKİ ZAMBAK

HONORÉ DE BALZAC

Tercüme eden:
Yakup Orhan

YAYIN NU: 1938
EDEBÎ ESERLER: 993

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-476-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: VİZYON BASIMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul- 2022

Honoré de Balzac (1799-1850): Dünya edebiyatının mühim isimlerinden olan Honoré de Balzac 20 Mayıs 1799'da Fransa'nın Tours şehrinde doğdu. Hukuk öğrenimi gören ve bir noterin yanında çalışmaya başlayan Balzac, bu uğraşlarının yanında edebi- yatla da alâkadar oldu.

Gerçek adı Honoré Balssa olan yazar, ismini Honoré de Balzac olarak değiştirmiş, soylu bir görünüm kazanmak adına isminin önüne "de" takısını eklemiştir. Devlet memuru bir babanın ve Paris'in ünlü, seçkin bir ailesine mensup bir annenin çocuğu olan Balzac'ın şefkatle büyüdüğü söylenemez. Yazarın aile hayatında yaşadığı problemlerin tezahürünü hem onun karamsar yapısında hem de satırlarında görmek mümkündür.

Fransız edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Balzac, aynı zamanda en büyük realist yazarlardan biridir. 1834'te yayımlanan ve gerçekçiliğin baş romanı olarak kabul edilen Goriot Baba da, Balzac'ın neden edebiyat devleri arasında anıldığının delili sayılacak mahiyettedir. Onun için söylenen "Romanın Shakespeare"i ifadesi pek de abartılı bir ifade sayılmaz.

Yayımlanmış eserleri dışında, geride 50 civarında da taslak eser bırakan Balzac 18 Ağustos 1850'de hayatını kaybetti. O, edebiyat tarihinin devleri arasında anılmasının hakkını fazlasıyla vermiş bir isimdir.

Yakup Orhan: 11 Mayıs 1948'de Konya'nın Doğanhisar ilçesinde doğdu. Afyon Bolvadin Lisesinden sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Saint-Benoit Fransız Lisesinde ve Galatasaray Yüksek Lisan Okulunda Fransızca öğretmenliği, İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsünün Fransızca bölüm şefliği ve aynı bölümde Fransız dili ve edebiyatı öğretmenliği görevlerini deruhte etti.

Yayımlanmış Tercümeleri:
Victor Hugo, *Notre-Dame De Paris*, Ötüken Neşriyat, 2020.
Stendhal, *Parma Manastırı*, Ötüken Neşriyat, 2021.

Hanımefendi Kontes Natalie de Manerville'e

İsteğini kabul ediyorum. Kendisini, onun bizi sevdiğinden daha çok sevdiğimiz kadın, kadınlık imtiyazını kullanarak bize sağduyunun icaplarını unutturmaya çalışıyor. Alınlarında bir tek kırışık bile görmemek ve en küçük bir reddiye sebebiyle dudaklarında meydana gelebilecek somurtkan ifadeyi dağıtmak için, mesafeleri mucizevi bir tarzda aşıyor, kanımızı veriyor, istikbalimizi harcıyoruz. Bugün benden geçmişimi istiyorsun, işte buyur. Yalnız, şunu iyi bil ki Natalie, sana itaat etmekle kimsenin dokunamadığı iğrençlikleri ayaklar altına almam icap etti. İyi de bazen tam da mutluluğun tadını çıkarırken dalıp gittiğim ani ve uzun hayallere şüpheyle yaklaşmak niye? Sessiz sessiz dururken senin o sevilen kadına has öfkenin sebebi ne ola? Neden sebeplerini sormaksızın kişiliğimdeki aykırılıklarla oynayabiliyorsun? Kendini affettirebilmen için benim sırlarıma ihtiyaç duyan sırların var mı kalbinde? Sonunda meseleyi keşfettin Natalie, belki de her şeyi bilmen en iyisi: evet, hayatımı bir hayalet yönetiyor, kendisini kışkırtan en küçük bir kelimede belli belirsiz ortaya çıkıyor, benden ziyade onun sözü geçiyor. Havalar sakinken fark edilen, fırtınada ise dalgaların parçalar hâlinde kumsala attığı şu deniz ürünleri gibi, kalbimin derinliklerine gömülü çok mühim hatıralar besliyorum. Bu itirafta seni yaralayan parçalar varsa düşüncelerin anlaşılmak için ihtiyaç duydukları çalışma, pek ani olarak ortaya çıktıklarında bana hayli pahalıya patlayan o eski heyecanları ihtiva etse de, sana itaat etmezsem beni tehdit ettiğini hatırla, itaat etmediğim için beni cezalandırma. Sırrımı açıklayınca şefkatinin artmasını isterim. Bu akşam görüşmek üzere.

FELİX

Kendi toprağında yoluna sadece kupkuru çakıl taşları çıkan körpe köklerin, kindar ellerin parçaladığı ilk taze yaprakların, tam açacaklarken don vuran çiçeklerin ruhlarının içten içe maruz kaldıkları acılara ağıt yakacak, tasvirini yapacak, gıdası gözyaşı olan hangi kabiliyete borçlu olacağız? Acılı bir memeden süt emen, gülümsemesi

sert bakışlı bir gözün yürek yakıcı ateşiyle cezalandırılan çocuğun ıstıraplarını hangi şair şiire dökecek? Etraflarındaki varlıkların, hislerinin gelişmesine destek olmaları gerekirken onların zulmüne uğrayan o zavallı kalplerin kurduğu hayal, gençliğimin gerçek hikâyesi olmalı. Ben, yeni doğmuş çocuk, hangi kendini beğenmişi yaralayabilirdim ki? Fiziki veya ahlaki hangi kusur, annemin bana karşı soğuk davranmasına bedel olabilirdi ki? Beklenmeyen, kazara doğan, hayatı azar işitmekle geçen görev çocuğu muydum? Taşrada sütanneye verildim, ailem beni üç sene boyunca unuttu; baba evine döndüğümde o kadar hafife alındım ki insanların merhamet duygularını üzerime çektim. Bu ilk düşüşte belimi doğrultabilmem için ne gerekli şuura sahiptim ne de şanslı biriydim: bizim evde çocuk cahildir, erkek hiçbir şey bilmez. Kaderimi tatlılaştırmak bir yana, ağabeyim ve iki kız kardeşim bana acı çektirmekten zevk alırlardı. Çocukların kusurlarının gizlenmesi ve onlara gururun ne olduğunun öğretilmesi konusundaki ittifaktan yana benim hiç nasibim olmadı. Dahası, ağabeyimin hatalarının cezasını genellikle ben çektim ve bu adaletsizliğe karşı kendimi savunamadım. Çocuklarda tohum hâlinde bulunan dalkavukluk, onların, kendileri tarafından korkutulan bir annenin sevgisini ele geçirebilmeleri için, uğradığım zulümleri daha da artırmalarını mı sağlıyordu? Bu, onların taklide eğilimli olmalarının bir neticesi miydi? Onlar için bir güç denemesi ya da merhamet yoksunluğu muydu? Belki de bütün bu sebeplerin hepsi birden beni kardeşlik duygularından mahrum etti. Her türlü şefkat mirasından mahrum bırakıldığımdan olsa gerek, hiçbir şeyi sevemiyordum ama tabiat sevgi mıknatısı ile beni kendine çekmişti. Meleğin biri, o şefkat duygusundan mahrum bırakılmanın iç çekişlerinin hesabını tutuyor muydu? Değeri anlaşılamayan duygular bazı ruhlarda kine dönüşse de benim ruhumda yoğunlaşıyor ve kendine bir yer ediniyor, sonra da hayatımı istila ediyor. Titreme alışkanlığı duygu tellerini gevşetip korkuya sebep olur ve korku daima boyun eğmeye mecbur eder; sonra da insanı soysuzlaştırır ve onu bilmem neyin esiri yapar. Ama bu daimi acılar içimde gittikçe büyüyen bir gücü ortaya çıkarmamı sağladı ve ruhumu manevi dirence hazır hâle getirdi. Artık kanıksadığım için her an yeni bir acının gelmesini bekleyen bütün varlığım, çocukluğa has davranışların ve güzelliklerin içinde boğulup gittiği iç karatıcı bir teslimiyetin ifadesi hâline gelmişti; bu da bir aptallık belirtisi ve annemin sinir bozucu

tahminlerinin doğrulanması manasına geliyordu. O adaletsizlikler, ruhumda vakitsiz bir kibrin doğmasına sebep oldu; şüphesiz bu, bana verilen eğitimin sebep olduğu kötü eğilimlerin önüne geçen aklın meyvesiydi. Annem tarafından yüzüstü bırakılmış olsam da onun bazen benimle ilgili kuruntuları olurdu. Bazen de eğitimimden bahseder, o işle meşgul olmamla ilgili arzusunu ifade ederdi ki işte o vakit, onunla gündelik temasın sebep olacağı muhtemel acılar aklıma gelir, içimi korkunç bir ürperti kaplardı. Hâl böyle olunca terk edilmişlik benim için çok daha iyiydi; bahçede çakıl taşlarıyla oynamak, böcekleri gözlemlemek, gök kubbenin maviliğini seyretmek beni mutlu ediyordu. Yalnızlık beni hayal alemine götürse de temaşa zevkim, yaşadığım ilk talihsizlikleri size tasvir edecek olan bir maceradan ileri gelmektedir. Dadının beni yatırmayı unuttuğu pek vaki olmazdı. Bir akşam, sakin sakin bir incir ağacının altına büzülmüş, çocukları yakalayan o tutkuyla bir yıldızı seyre dalmıştım; bu temaşaya benim turfanda malihulyam de ayrıca bir çeşit duygusal zekâ katıyordu. Kız kardeşlerim bağıra çağıra eğleniyorlardı; sanki benim düşüncelerime refakat eden gürültü patırtıları uzaktan bana kadar geliyordu. Gürültü kesildi, gece bastırdı. Olacak bu ya, annem benim yokluğumu fark etmiş. Bizim müthiş dadı Matmazel Caroline azar işitmemek için, benim evde korktuğumu iddia ederek annemin sahte kaygılarını haklı göstermiş; güya büyük bir ihtimamla bana göz kulak olmasaymış, ben çoktan kaçıp gidermişim; ben aptal değilmişim ama sinsiymişim; kendisine telim edilmiş olan bütün o çocuklar arasında, davranışları benim davranışlarım kadar kötü olanına hiç rastlamamış. Beni arıyormuş numarası yaptı ve seslendi, ben de cevap verdim. Nerede olduğumu bildiğinden, ceviz ağacına geldi.

– Ne yapıyorsunuz burada öyle? diye sordu.

– Bir yıldızı seyrediyordum.

– Siz yıldız falan seyretmiyordunuz, sizin yaşınızda astronomiden kim ne anlar? dedi, o sırada balkonun üst tarafında bizi dinlemekte olan annem.

– Ah, hanımefendi! diye bağırdı Matmazel Caroline. Bakın, su deposunun musluğunu açık bırakmış, bahçeyi su bastı. Her tarafta bir uğultu.

Aslında, kız kardeşlerim suyun akışının görmek için musluğu açıp eğlenmişlerdi ama fıskiyeden çıkar gibi fışkıran suyla her taraf-

ları ıslanınca şaşırıp kalmışlar, akılları başlarından gitmiş ve musluğu kapatamadan kaçıp gitmişler. Masum olduğumu ısrarla söylememe rağmen o yaramazlığı yaptığıma kani oldukları ve suçüstü yakaladıklarına, yalan söylediğime inandıklarından şiddetle cezalandırıldım. Ama ne korkunç cezaydı öyle! Yıldızlara olan hayranlığımla acı acı alay ettiler. Annem akşamları bahçede kalmamı yasakladı. Zorbaca yasakların, çocukların hırslarını erkeklerden daha çok bilemek ve onların sadece yasaklanan şeyi düşünmelerine sebep olmak gibi bir faikiyeti vardır. Bu da onlara karşı konulmaz çekicilikler sunar. Yıldızım yüzünden sık sık ceza yedim. Hiç kimseye itimadım kalmadığı için içerideki tatlı cıvıltılar arasında ona acılarımı anlatıyordum. Bu, bir çocuğun, kısa bir süre önce ilk cümlelerini gevelemesi gibi, ilk düşüncelerini de gevelemesiydi. On iki yaşında koleje giderken de yıldızımı gözlemliyor ve hâlâ dile gelmez zevkler alıyordum. Hayatın daha başlarında iken edinilen izlenimler insan kalbinde öyle derin izler bırakıyor ki.

Benden beş yaş daha büyük olan Charles güzel bir çocuktu, şimdi de yakışıklı bir erkek… Babamın imtiyazlısı, annemin aşkı, ailenin ümidi idi, dolayısıyla evin kralıydı. Sağlıklı ve gürbüz olduğundan bir hocası vardı. Ben, cılız ve çelimsizliğim sebebiyle beş yaşında, şehirdeki bir yurda gündüzlü gönderildim; babamın uşağı sabah beni götürüyor, akşam getiriyordu. Yanımda bir yiyecek sepeti taşıyordum, içinde öyle pek bir şey yoktu; halbuki, arkadaşlarımın sepetleri çeşit çeşit yiyeceklerle doluydu. Benim yoksulluğumla arkadaşlarımın zenginlikleri arasındaki tezat, sayısız acılar doğuruyordu. Tours'un meşhur domuz kavurması ve yağda kızartılmış domuz eti gün ortasında yediğimiz başlıca yemeklerdi, sabah kahvaltısı ile evde yenen akşam yemeklerinin saatleri eve dönüş saatiyle uyuşuyordu. Bazı oburların öylesine değer verdikleri bu hazırlık, Tours'da aristokratların sofrasında ara sıra görülürdü. Ben, pansiyona yerleştirilmeden evvel bahsi geçmiş olsa da bir dilim ekmeğe benim için o kestane rengi reçelden sürüldüğünü görme mutluluğuna hiçbir vakit eremedim; ama o reçel pansiyonda moda değildi, ayrıca canım da pek çekmezdi, zira sabit fikir hâline gelmişti; Paris'in en zarif düşeslerinden birine kapıcı kadınlar tarafından hazırlanmış olan ve kadın olarak da düşesin memnun kaldığı şeyin benzeriydi. Sizin bakışlarda aşkı keşfetmeniz gibi, çocuklar da bakışlarda açgözlülüğü keşfederler: o vakit ben de mükemmel bir alay mevzuu buldum.

Hemen hemen hepsi küçük burjuvazi çocukları olan arkadaşlarım, o harika domuz kavurmasını bana gösteriyorlar ve nasıl hazırlandığını bilip bilmediğimi, nerelerde satıldığını, bende niye olmadığını soruyorlardı. Kızartılmış domuz etlerini, o kendi yağında sotelenmiş pişmiş domalan mantarına benzeyen domuz eti kalıntılarını övüyor, yalanıyorlardı. Gümrük memuru gibi sepetimi arıyor, sadece Olivet peyniri ya da kuru meyve bulabiliyor ve sonra da ağabeyimle arama konmuş olan farkı ölçmeyi bana öğreten "Senin yiyecek bir şeyin yok mu?" sorusuyla canıma okuyorlardı. Benim yüzüstü bırakılışımla başkalarının mutluluğu arasındaki çelişki çocukluğumun güllerini soldurdu, yeşeren gençliğimi kuruttu. İlk defa, cömert olduğunu zannettiğim biri, iki yüzlü bir tavırla bana şekerleme ikram etti. Canımın da çok çektiği şekerlemeyi almak için elimi uzattığımda, benim matrakçı ve olacaklardan önceden haberli arkadaşlarımın gülüşmeleri arasında ikramını geri çekti. En seçkin zekâlar, kendini beğenmişlik duygusuna kapılabiliyorlarsa alay edildiğini, küçük düşürüldüğünü görüp ağlayan çocuğu nasıl olur da bağışlamazsınız? Bu oyunda, kim bilir kaç çocuk açgözlü, dilenci, tembel olmuştur. Zulme karşı koyabilmek için mücadele ettim. Ümitsizlikten doğan cesaret beni kendisinden korkulacak biri hâline getirdi ama bana da kin tutmaya başladılar; ihanetlere karşı çaresiz kaldım. Bir akşam dışarı çıkarken içine çakıl taşları doldurulup düğümlenmiş bir mendili sırtıma sırtıma vurdular. İntikamımı fazlasıyla alan uşak hadiseyi anneme haber verdiğinde annem haykırdı:

– Bu lanet çocuk bize ıstıraptan başka bir şey vermeyecek!

Kendi kendime güvenimi tamamen kaybettim, ailemden iğrendim. Evde olduğu gibi orada da içime kapandım. İkinci kar yağışı, ruhumdaki tohumların yeşermesini geciktirdi. Sevdiklerim düpedüz sokak çocuklarıydı, gururumun temelinde işte bu gözlem yatar. Tek başıma kaldım. Böylece, zavallı kalbimden taşan duygularımı birine açma imkânı da bulamadım. Beni içi kararmış, nefret edilen, yalnız gören müdür, kötü mizacım hakkında ailemin sahip olduğu lüzumsuz kuşkuları reddetmedi. Kolejde okuma yazmayı öğrenir öğrenmez, annem beni Oratoryenlerin* idaresindeki Pont le Voy Koleji'ne aldırttı; benim yaşımdaki çocuklar bu kolejin *Pas latins* adı verilen sınıfına alınıyorlardı; ayrıca zekâ gelişimleri gecikmiş

* Oratoryen: Oratoire adındaki Katolik tarikatın mensubu.

öğrenciler de bu sınıftaydılar. Orada, hiç kimseyle görüşmeksizin, sekiz sene tam bir parya hayatı yaşadım. İşte nedeni, niçini. Arada bir ufak tefek eğlence için harcanacak aylık sadece üç frank param vardı ki bu para ile ancak bir öğrencinin yanında bulunması zaruri olan kalem, çakı, cetvel, mürekkep ve kâğıt alınabiliyordu. Böylece, kolejde eğlenmek için gereken eşyalardan -değnek, ip ya da diğerlerinden- hiçbir şey satın alamadığım için, oyun dışına atılmıştım; oyuna dahil olabilmem için zengin çocukların kıçını yalamam ya da benim takımın güçlülerine yağ çekmem gerekirdi. Çocukların hiç de itiraz etmeyecekleri bu alçaklıkların en hafifi bile midemi kaldırmaya yetiyordu. Dertli hülyalar içinde kaybolmuş hâlde bir ağacın altında oturuyor, aydan aya kütüphanecinin bize dağıttığı kitapları okuyordum. Bu korkunç yalnızlığın derinliklerinde nice acılar gizliydi. Yabancı dilden ana dile ve ana dilden yabancı dile tercüme gibi iki önemli ödülü kazandım. Bu ödüller bana verildiği an, çocuk ruhumun neler hissettiğini bir hayal edin! Alkışlar ve büyük övgüler arasında ödüllerimi almak için sahneye gelirken, beni tebrik etmek için ne annem gelmişti ne de babam; halbuki bütün arkadaşlarımın anne babaları tiyatronun zemin salonunu doldurmuşlardı. Usûle göre, ödülü veren şahsı öpmem gerekirken ben kucağına atıldım ve gözyaşlarına boğuldum. Akşam olunca, ödüllerimi sobada yaktım. Ebeveynler, ödül dağıtımı zamanına takaddüm eden ve provalarla geçen hafta boyunca şehirde ikamet ederlerdi; tabii bütün arkadaşlarım büyük bir neşe ile sabahleyin okulu kırarlardı; anne babası birkaç fersah ileride oturan ben ise aileleri adalarda ya da yabancı ülkede oturan ve "Denizaşırı" ismini taktığımız arkadaşlarla okulun avlusunda kalırdım. Akşamleyin, dua boyunca, bizim barbarlar ebeveynleriyle yedikleri akşam yemeklerini ballandıra ballandıra anlatırlardı. İleride, girip çıkacağım sosyal çevre sayısı arttıkça yaşayacağım talihsizliklerin de o derece artacağını hep göreceksiniz. Beni kendi başıma, yapayalnız yaşamaya mahkûm eden yargıyı çürütmek, yanlışlığını ortaya koymak için o kadar çok uğraştım ki! Kaç zamandır kalbimde beslediğim nice ümit bir günde yeşerdi ve yok oldu! Anne babamı koleje gelmeye ikna etmek için onlara hissi hatta abartılı, tumturaklı mektuplar yazıyordum ama o mektuplar, yazış tarzım sebebiyle alaylı alaylı annemin beni azarlamasına mı sebep olmalıydı? Cesaretimi kaybetmeksizin, annemle babamın gelişleriyle ilgili olarak ileriye sürdükleri şartları yerine getirmeye söz

veriyordum; doğum ve bayram günlerinde yazdığım kız kardeşlerime ödül törenine katılmaları için, terk edilmiş zavallı çocukların samimiyetiyle ama boşuna bir ısrarla yalvarıyordum. Ödül dağıtım töreni yaklaştıkça daha çok dua ediyor, içime doğan başarılardan söz ediyordum. Anne babamın sessiz kalışlarını, gelmeyi kabul ettikleri şeklinde yorumladığım için sevinçten havalara uçuyor, geleceklerini arkadaşlarıma haber veriyordum… Ve işte ebeveynler okula gelmeye başlamışlardı. Anne babası gelen çocukları çağıran ihtiyar kapıcının adımları avluda çınlıyor; kalbim duracakmış gibi çarpıyordu. İhtiyar benim adımı söylemedi. Varlığıma lanet ettiğim için kendi kendimi suçladığım gün günahlarımı çıkaran papazım, Kurtarıcı'nın Beati qui lugent eliyle vadettiği hurma dalının çiçeklenip büyüdüğü gökyüzünü gösterdi. İlk şaraplı ekmek yeme ayinim sırasında periler âleminin genç ruhları büyülediği dinî düşüncelere kapılmış olan ben, duanın mistik derinliklerine daldım. Ateşli bir imanın coşkusuyla Martyrologe'da okuduğum büyüleyici mucizeleri benim hatırıma tekrar yaratması için Tanrı'ya dua ediyordum. Beş yaşında, bir yıldızda uçuyordum; on iki yaşında, Tapınak'ın kapılarını çalıyordum. Böylesine vecde kapılmış hâlim beni, hayal gücümü artıran, şefkat hislerimi zenginleştiren ve düşünme kabiliyetimi kuvvetlendiren sözle anlatılamayacak hayal âlemine götürdü. Umumiyetle bu yüce görüntüleri ruhumu ilahî kadere göre şekillendirmekle vazifeli meleklere atfettim ve o yüce görüntüler, benim gözlerime eşyanın künhünü görme kabiliyetini verdi; şair hissettiği ile gerçeği, büyük istekleri ile elde edebildiği arasında mukayese yaptığında, onu bedbaht kılan büyülere kalbimi hazırladı; hayallerim, açıklamam gereken şeyi okuyabildiğim bir kitabı kafama yazdı, irticalen konuşma kor ateşini dudaklarıma koydu.

Oratoryenlerin verdikleri eğitim öğretim konusunda babamın kafasında bazı şüpheler oluştu ve beni Pont-le-Voy'dan aldı; Paris'te Marais'deki bir okula yazdırdı. On beş yaşındaydım. Seviye kabiliyet imtihanından sonra, Pont-le-Voy'nun belagat ustasını üçüncü sınıfa layık gördüler. Ailede, okulda, kolejde çektiğim acılar, başka biçimlere bürünmüş olarak Lepitre pansiyonunda da karşıma çıktı. Annemle babam yiyip içtiğimi, giyindiğimi, boğazıma kadar Latinceye battığımı, tıka basa Yunanca yediğimi öğrendiklerinde her şey yoluna girmişti. Kolej hayatım boyunca bin kadar arkadaşım oldu, hiçbirinde böyle tuhaf bir duruma rastlamadım. Sadık kralcıların

Marie-Antoinette'i Temple'dan kaçırmaya kalkıştıkları dönemde, körü körüne Bourbonlara bağlı olan Mösyö Lepitre'in babamla münasebeti olmuştu; böylece yeniden tanışmış oldular: Mösyö Lepitre, babamın unutkanlığını telafi etmeye kendini mecbur hissetmişti ama aylık olarak bana verdiği miktar bir hayli azdı, zira ailemin niyetini bilmiyordu. Eski senyörlerin ikametgâhlarında olduğu gibi, pansiyona çevrilmiş olan eski Joyeuese Konağı'nda bir de kapıcı dairesi vardı. *Numaracının* bizi Charlmagne Lisesine götürmeden önceki teneffüste, parası olan arkadaşlar bizim Doisy adındaki kapıcıya yemek yemeye giderlerdi. Mösyö Lepitre, bu durumu ya bilmiyordu ya da öğrencilerin menfaatleri gereği iyi geçindikleri gerçek bir kaçakçı olan Dosy'nin ticaretine göz yumuyordu: adam bizim mektep kaçkınlarının gizli suç ortağı, dışarıdan okula geç vakit dönenlerin sırdaşı, yasak kitaplar kiralayan adamla aramızda aracıydı. Bir fincan sütlü kahve ile kahvaltı yapmak bir aristokrat zevkiydi, Napolyon devrinin sömürgelerdeki aşırı zahire fiyatları ile bir tutulurdu. Ebeveynlerimizin şeker ve kahve tüketmeleri bir şatafat göstergesi olup, taklitçiliğe temayül, oburluk, modanın bulaşıcı hastalık gibi yayılması yetmezmiş gibi, bizim aramızda tutkuya sebep olan üstünlük, ukalalığın habercisi olurdu. Doisy, bize kredi açardı. Talebelerin şereflerini kollayan, onların borçlarını ödeyen bizlerin kız kardeşleri veya halaları, teyzeleri olduğunu var sayardı. Büfede satılan yiyeceklerin cazibelerine uzun müddet direndim. Şayet benim hakkımda karar verecek olanlar o ayartıcı şeylerin gücünü, ruhumdaki stoacılığa doğru olan kahramanlık özlemlerini, uzun süren direncimdeki öfkeleri bilmiş olsalardı, beni ağlatmak yerine gözyaşlarımı silerlerdi. Ama çocuk işte, başkasının beni hor görmesini hor görebilecek bir ruh büyüklüğüne sahip olabilir miydim? Sonra benim aşırı arzularım güçlendikçe cemiyete karşı kusurlarımın çoğaldığını hissettim. İkinci senenin sonuna doğru annem ve babam Paris'e geldiler. Geliş günlerini ağabeyim haber verdi: ağabeyim Paris'te oturuyordu ve beni sadece bir kere ziyaret etmişti. Kız kardeşlerim seyahatte olduklarından Paris'i onlarsız dolaşacaktık. İlk gün hep birlikte Thétre-Français'ye gidebilmemiz için akşam yemeğini Palais-Royal'de yememiz icap ediyordu. Akla hayale gelmedik bu eğlence programının bende sebep olduğu sarhoşluğa rağmen, talihsizliğin daimi müşterilerini derhal etkisi altına alan kasırganın rüzgârı bütün neşemi aldı götürdü. Bay Doisy'ye yüz frank kadar

senetli borcum vardı ve bunu aileme beyan etmem gerekiyordu; yoksa adam gidip alacağını bizzat kendisinin isteyeceğini söyleyip beni tehdit ediyordu. Ağabeyimi arada müzakereci, pişmanlığım için tercüman, özür için aracı yaptım. Babam bağışlanmam taraftarıydı. Ama annem merhametsizdi; koyu mavi gözleri taş kesilmiş, korkunç kehanetler savuruyordu. Daha on yedi yaşındayken böyle kafama eseni yaparsam, sonra ne olurmuşum? Ailemin mahvına mı sebep olacakmışım? Yalnız başıma mı kalıyormuşum? Ağabeyimin seçtiği meslek, ailesini yüceltmesi sebebiyle başlı başına bir ödenek hak etmemiş miydi? Ben ise ailenin utancıydım. Paranın nasıl kazanıldığını, aileme kaça mal olduğumu bilmiyormuşum. Kız kardeşlerim çeyizsiz mi evleneceklerdi? Bir öğrencinin şeker ve kahveye ne ihtiyacı vardı ki? Böyle devam ederse her türlü kötü alışkanlığı edinmez miydim? Benimle mukayese edilince Marat bir melekti. Ruhumda binlerce terör estiren bu fırtınanın şokundan sonra, ağabeyim beni pansiyonuma götürdü; Provençaux Biraderler'in daveti olan akşam yemeğini kaçırdım, böylece *Britannicus*'taki Talma'yı görmekten de mahrum kalmış oldum. On iki yıllık ayrılıktan sonra annemle aramızda işte böyle bir görüşme oldu.

Klasik Latin ve Grek edebiyatını okuyup bitirdikten sonra, babam beni Mösyö Lepitre'in himayesine verdi. Yüksek matematik öğrenmem, bir sene hukuk okumam, arkasından yüksek tahsilime başlamam gerekiyordu. Kendime ait bir odam oldu; sınıfta oturmaktan kurtuldum, sanki sefaletle aramda bir mütareke imzaladım. Ama on dokuz yaşında olmama rağmen ya da belki de on dokuz yaşında olmam sebebiyle babam, vaktiyle beni okula boş beslenme çantasıyla gönderme usulünü şimdi de cebime harçlık koymadan koleje göndermekle devam ettirdi; Doisy'yi de alacağına dair teminat verdi. Elimin altında çok az param vardı. İnsan Paris'te parasız ne yapabilir ki? Zaten hürriyetim ilmî bir şekilde zincirlenmişti. Mösyö Lepitre'in yanımda gönderdiği muhafız sabah beni Hukuk Mektebi'nde hocaya teslim ediyor, akşam da almaya geliyordu. Annemin benim hakkımdaki endişelerinden çok daha azı bile bir genç kızın korunmasına fazla gelirdi. Paris, anne babamı korkutuyordu, haklı olarak. Yatılı okul yurtlarında kalan genç kızların kafalarının içindekilerle erkek öğrenciler de meşgul oluyorlardı; ne yapılırsa yapılsın kızlar hep sevgiliden bahsedecekler, erkekler de kadından. Ama Paris'te o sıralar arkadaşlar arasında yapılan sohbetlerin ko-

nusu Doğu ve Palais-Royal'in Doğu tarzı dünyasıydı. Palais-Royal bir aşk Eldorado'suydu; akşam oldu mu, paralar orada harcanırdı. Orada en bakir şüpheler giderilir, ateşlenmiş meraklarımız yatışırdı. Palais-Royal ve ben birbirine doğru yönlendirilmiş olduğu hâlde karşılaşması imkânsız iki asimtot idik. Bakın kader benim teşebbüslerimi nasıl akamete uğrattı. Babam, halalarımdan Saint-Louis'de oturan biriyle tanıştırdı beni; perşembe ve pazar günleri oraya yemeğe giderdim. Madam veya Mösyö Lepitre, o günler, sabahleyin evlerinden çıkarken beni götürürler, akşam dönerken getirirlerdi. Ne eğlenceliydi ama! Listomere markizi bana bir ekü vermeyi bile akıl edememiş görünüş meraklısı iri bir kadındı. Bir katedral kadar yaşlı, minyatür gibi boyanmış, giyimiyle şatafatlı, sanki XV. Louis hayattaymış da onun dönemindeymiş gibi konağında yaşar, kendimi bir mezarlıkta zannettiğim fosilleşmiş yaşlı kadınlarla ve soylu erkeklerle görüşürdü. Hiç kimse bana tek kelime olsun etmezdi, ben de ilk sözü söyleme gücünü bulamazdım. Düşman ya da soğuk bakışları sebebiyle, hepsini birden rahatsız ediyormuş gibi gelen gençliğimden utanıyordum. Galeries de Bois'ya uçar gibi gitmek için, bir gün akşam yemeğinden hemen sonra sıvışmayı kafama koyup tüyme başarımın temelinde bu yatar. Bir keresinde whist oyununa kendini kaptırmış olan halamın beni görecek hâli yoktu. Uşağı Jean'ın, Mösyö Lepitre'e pek aldırdığı yoktu ama o talihsiz akşam yemeği maalesef çenelerindeki yıpranmışlık ya da takma dişlerdeki kusurlar sebebiyle uzadıkça uzuyordu. Nihayet bir akşam, saat sekiz dokuz arası, merdivene kadar gelmiştim ve Bianco Capello'nun kaçtığı gün gibi, kalbim hızlı hızlı çarpıyordu ama kapıcı, kapının ipini çekerek bana işaret verdiğinde, sokakta Mösyö Lepitre'in arabasını gördüm; soluğan nefesiyle ihtiyar bana sesleniyordu. Talih üç defa, ister istemez, Palais-Royal cehennemi ile gençliğimin cenneti arasına girdi. Yirmi yaş cahilliğimin utancıyla, artık bir son vermek için bütün tehlikelerle yüzleşmeye karar verdiğim gün; Mösyö Lepitre arabasına binerken ona yardım etmekten kaçındığım an -zira XVIII. Louis gibi şişko ve çarpık bacaklı olduğu için bu iş ona göre zor bir operasyondu- eh, işte annem geliyordu posta arabasında! Bakışlarına yakalandım; yılanın önündeki bir kuş gibi kalakaldım. Nasıl karşılaştım onunla böyle, bu da olur mu? Aslında son derece tabii bir olaydı. Napolyon son kozlarını oynuyordu. Bourbonların tekrar iktidara geleceklerini tahmin eden babam, imparatorlukta diplomat olarak

çalışan ağabeyimi bilgilendirmek için geliyordu. Annemle beraber Tours'dan ayrılmıştı. Annem, düşmanların ilerleyişini dikkatle takip edenlerin tehdidi altında gibi görünen başkentin maruz kalacağı muhtemel tehlikelerden korumak için beni Paris'ten Tours'a götürmeyi düşünmüştü. Birkaç dakika içinde beni Paris'ten aldılar; zira orada geçireceğim süre benim için tehlikeli olabilirmiş. Bastırılmış arzuların aralıksız tahriki altındaki bir hayal gücünün çektiği acılar, sonu gelmez mahrumiyetlerin sebep olduğu mahzun bir hayatın can sıkıntıları, eskiden kaderlerinden bıkıp usanmış insanların bir manastıra kapağı atmaları gibi, kendimi araştırmaya vermeye mecbur etti beni. Araştırma; gençlerin gençliklerinin baharına has baş döndürücü davranışlara kendilerini kaptırdıkları dönemde, kendimi içine hapsettiğim ölümcül bir tutku hâline dönüşmüştü.

İçinde sayısız şikâyetler bulacağınız bu basit gençlik hikâyesi, istikbalim üzerine yaptığı tesiri anlatabilmek açısından lüzumluydu. Onca marazi olayın sebep olduğu üzüntülerle yirmi yıl geçmiş olsa da hâlâ ufak tefek, zayıf ve solgundum. Arzularla dolup taşan ruhum çelimsiz gövdemle cedelleşip duruyordu. Ama Tourslu yaşlı bir doktorun söylediğine bakılırsa demir tabiatlı mizacım kalbimle kaynaşıyordu. Vücudu çocuk, düşüncesi olgun bir insan olan ben, o kadar çok okudum ve o kadar çok düşündüm ki, hayat derbentinin dolambaçlı zorluklarını ve ovalarının kumlu çakıllı yollarını fark ederken hayatı metafizik olarak kendi zirvelerinde öğreniyordum. Akla gelmedik tesadüfler, ruhun ilk çalkantılarının birdenbire beliriverdiği, şehvete uyandığı, ona göre her şeyin taze ve lezzetli olduğu tadına doyum olmaz bir döneme beni bırakıvermişti. İşlerim sebebiyle gecikmiş bir ergenlik ile dallarının geç yeşerdiği erkekliğim arasındaydım. Hiçbir genç erkek, hissetmeye, sevmeye benden daha iyi hazırlanmamıştır. Hikâyemin iyi anlaşılabilmesi için ağzın yalan konusunda bâkir, arzu ile tenakuz hâlinde olan utangaçlığın ağırlaştırdığı göz kapaklarıyla örtülü olsa da bakışların içten, samimi olduğu; aklın cemiyetteki dalaverelere boyun eğmediği; kalpteki ödlekliğin şiddet açısından atılan ilk adımdaki gönül yüceliği ile aynı olduğu o güzel döneme gidin. Annemle Paris'ten Tours'a yaptığımız yolculuktan bahsetmeyeceğim. Davranışlarındaki soğukluk kendisine karşı şefkatli tavırlarımı daha ileri götürmemi engelledi. Her yeni mola yerinden tekrar yola koyulurken onunla konuşmaya niyetleniyordum ama bir bakışı, bir kelimesi, söze girmek için

nice tedbirlerle aklımda kurduğum cümleleri korkutup kaçırıyordu. Orléans'da yatma vakti, annem sessiz sedasız hâlimi başıma kaktı. Ayaklarına kapandım, ağlaya ağlaya dizlerine sarıldım, sevgi dolu kalbimi açtım ona; sevgiye susamış hâlimi anlatmak için savunma sanatının belagatinden istifadeyle ona tesir etmeyi denerken kullandığım vurgular, bir üvey annenin bile vicdanını harekete geçirirdi. Hâl böyleyken annem bana tiyatro yaptığımı söyledi. Beni yalnız bıraktığı için şikâyetimi ifade edince bana "Hayırsız oğul." dedi. Kalbim öyle sıkıştı ki kendimi Loire'a atmak için Blois'da köprüye koştum. Korkuluğun yüksekliği intihar etmemi engelledi.

Eve döndüğümde beni hiç tanımayan iki kız kardeşim bana sevgi göstermekten ziyade şaşırdılar; sonra, hane halkından diğerlerine nispeten daha yakın davrandılar. Üçüncü katta bir odaya yerleştim. Ne büyük bir sefalet yaşadığımı, annemin bana, yirmi yaşında bir delikanlıya, yatılı okulda giydiğim çamaşırlar ve Paris'te giydiğim elbiseler dışında giyecek bir şey vermediğini söylediğimde anlamış olacaksınız. Düşürdüğü mendilini yerden alıp vermek için salonun bir ucundan öbür ucuna uçsam bile bana, bir kadının uşağına ettiği soğuk bir teşekkürden başka bir şey söylemezdi. Kalbinde birkaç sevgi demeti koyabileceğim hassas yerler olup olmadığını anlayabilmek için annemi gözlemlemek mecburiyetinde kalınca, bütün Listomere kadınları gibi onun da şahsında soğukluk, zayıflık, oyunbazlık, bencillik ve saygısızlığı çeyiz olarak getiren üst tabakadan bir kadın gördüm. Hayat, onun için yerine getirilmesi gereken görevlerden ibaretti; rastladığım bütün soğuk kadınlar onun gibiydiler, vazifeyi bir din hâline getirmişlerdi. Kendisine duyduğumuz büyük saygıyı papazın ayindeki tütsüsü gibi kabul ediyordu. Kalbindeki bir parça annelik duygusunu da ağabeyim kapıp gitmişti. Kalpsiz insanların silahı olan iğneleyici bir üslupla alay eder ve bizi daima kırardı; biz de bu tavrına karşı asla cevap veremezdik. O aşılması güç engellere rağmen, insiyaki duygular öylesine kök salmıştır ve ömür geçtikçe daha da kuvvetlenen ve kendisine olan bağlarımızı koparmadığımız bir annenin ilham ettiği dini terör öylesine kuvvetlidir ki onu sevmekle işlediğimiz yüce hata, hakkında hükmün verildiği güne kadar devam etti. O gün, çocukların misillemeleri başlar ve hep içlerinde taşıdıkları çamura bulanmış kalıntılar, geçmişteki hayal kırıklıklarının doğurduğu umursamazlık mezara kadar sürer gider. O korkunç zorbalık, Tours'da çılgınca tatmin etmeyi düşündüğüm şehvetli dü-

şüncelerimi aklımdan söküp attı. Ümitsizce kendimi babamın kütüphanesine attım ve hiç bilmediğim kitapları okumaya başladım. Uzun süren okumalarım sebebiyle annemle olan bağım koptu ama manevi sıkıntılarım daha da arttı. Bazen, kuzenimiz Listomere markisi ile evlenmiş olan ablam beni teselliye çalışıyor lakin maruz kaldığım öfkemi sakinleştiremiyordu. Ölmek istiyordum.

O sıralar, yabancısı olduğum önemli hadiseler tahakkuk ediyordu. Paris'te XVIII. Louis'ye katılmak üzere Bordeaux'dan yola çıkan Angoulême dükü, geçtiği her şehirde, Bourbonların geri dönüşünü ve eski Fransa'yı saran coşkuyla halk tarafından heyecanla alkışlanıyordu. Meşru prensleri için büyük heyecana kapılmış, uğuldayan Touraine şehrinin pencereleri bayraklarla süslenmiş, şehrin sakinleri en şık elbiselerini giyinmişler; kutlama hazırlıkları, havaya yayılan ve insanı sarhoş eden bilmem hangi koku ve bütün bunlar bende, prensin şerefine verilecek baloya katılma arzusu uyandırdı. O sırada kutlamaya katılamayacak kadar hasta olan annem, şöyle bütün cesaretimi toplayıp da bu arzumu kendisine ifade ettiğim vakit, fena hâlde öfkelendi. Hiçbir şey bilmediğime göre Congo'dan mı geliyor muşum? Böyle bir baloda ailemizin temsil edilmemesini nasıl hayal edebilirmişim? Babamın ve ağabeyimin yokluğu sebebiyle benim gitmem gerekmiyor muymuş? Benim bir annem yok muymuş? Annem, çocuklarının mutluluğunu düşünmez miymiş? Neredeyse evlatlıktan reddedeceği oğlu şimdi önemli biri hâline geliyordu. Annemin lütuf dilekçemi kabul buyurması için ileri sürdüğü gülünç mantıki deliller tufanı kadar, birden önemli bir şahsiyet hâline gelivermem de beni şaşkına çevirmişti. Ablalarıma sordum; böyle beklenmedik olaylardan zevk alan annemin, mecburen, baloda giyeceğim kıyafetlerimle meşgul olmaya başladığını öğrendim. Onun çok titiz davranışlarını bilen Tours'daki terzilerin hiçbiri benim kıyafetimi hazırlamayı kabul etmemişti. Annem de bu işi, taşrada âdet olduğu üzere her çeşit dikiş işinden anlayan yanındaki gündelikçi kadına havale etmişti. Benim haberim olmadan camgöbeği mavisi bir ceket hazırlandı, fena değildi. İpek çoraplar ve yeni iskarpinler kolayca temin edildi. Erkek yeleği kısa giyildiğinden, babamın yeleklerinden birini kendime uydurdum. İlk defa muslin süslü bir gömleğim oldu; lüleleri göğsümü kabartıyor, kravatımın düğümüne dolanıyordu. Giyindiğim vakit, kendime o kadar az benziyordum ki ablalarım bana iltifat ederek Touraine meclisi önünde

boy gösterebileceğimi bile söylediler. Çetin bir işe girişiyordum! Bu kutlamaya, seçkinlerin sayısı kalabalık olsun diye çok fazla insan çağırılmıştı. Ufak tefek olduğumdan, Papion sarayının bahçelerine dikilmiş olan bir çadırın altına sızmayı başardım ve prensin kurulduğu koltuğa yakın bir yere vardım. Ama ortamın hararetinden bunaldım; katıldığım halka açık bu ilk kutlamanın ışıltılarından, giyilen tuvaletlerden, elmaslardan, kırmızı örtülerden, yaldızlı süslemelerden, ışıklardan gözlerim kamaştı. Birbirlerinin üstüne çıkan bir kadın erkek yığını beni önüne katıp arkamdan itti ve bir toz bulutu içinde tepişmeye başladı. Askerî müziğin nefesli bakır çalgılarının sesi ve Bourbon taraftarlarının çığlıkları, "Yaşasın Angoûleme dükü, yaşasın kral! Yaşasın Bourbonlar!" naraları arasında boğulup gitmişti. Bu kutlama bir coşku duygusunun çözülmesiydi, iflasıydı; Bourbonların doğmakta olan güneşine koşmak için herkesin öne geçmek gayesiyle vahşice birbirini ezmekte acele etmesi, gerçek bir bencilliğin ifadesiydi; bu bencillik beni soğuttu, küçülttü, içime kapattı.

Bu fırtınaya bir saman çöpü gibi kapılmış giderken Angoûleme dükü olmak, şu şaşkın ahalinin karşısına geçip caka satan o prenslerin arasına karışmak gibi çocukça bir arzuya kapıldım. Tourslunun budalaca arzusu, mizacımın ve şartların yücelttiği bir hırsın ortaya çıkmasını sağladı. Elbe Adası'ndan dönüşünde bütün Paris İmparator'a doğru uçarak gittiğinde, bir tapınmanın birkaç ay sonra tekrar edilmesi kimi kıskandırmadı ki? Hayatı ve duyguları bir tek kişinin idrakine bağlamış yığınlar üzerinde hüküm sürmüş olan o imparatorluk, beni aniden şan ve şeref üzerine düşünmeye sevk etti; vaktiyle kelt rahibenin Galyalıları kurban ettiği gibi, bugün Fransızları, o rahibe boğazlıyor. Sonra, durup dururken doymak bilmez arzularımı dürtüklemekten vazgeçmeyen, hatta krallığın kalbine atarak bu arzularımı tatmin eden kadına rastladım. Bir kadını dansa davet konusunda bir hayli çekingen olduğum ve dans figürlerini de birbirine karıştırmaktan korktuğum için hâliyle tadım kaçtı, ne yapacağımı bilemedim. Kalabalık sebebiyle olduğumuz yerde debelenip durmanın sıkıntısını yaşarken, subayın biri, hem deri ayakkabının sıktığı hem de sıcaktan şişmiş ayağımın üzerinden yürüdü gitti. Bu son sıkıntı, kutlamanın tadını iyice kaçırdı. Kalabalıktan çıkmak mümkün değildi. Bir köşeye sığındım; gözlerimi bir yere dikmiş, hareketsiz ve somurtkan, arkalıksız metruk bir kanepeye oturdum. Çelimsiz

görünüşüme aldanmış olan bir kadın beni, annesinin güzel hatırını bekleyerek uyamaya hazırlanan bir çocuk yerine koydu ve yuvasına abanan bir kuş gibi gelip yanıma kondu. O anda, bir Doğu şiirinin parıldaması gibi ruhumda parıldayan bir kadın parfümü hissettim. Yanıma oturan kadına baktım; gözlerim kamaştı. Şenlik bu kadar kamaştıramamıştı; benim bütün şenliğim o olmuştu artık. Eğer benim önceki hayatımı iyi anladıysanız, kalbimde kaynayan duyguları çok iyi fark edersiniz. Gözlerim aniden, üzerlerinde yuvarlanabilmeyi istediğim beyaz dolgun omuzlara, sanki ilk defa açıkta kalmış da kızarmış gibi görünen hafifçe pembeleşmiş, bir ruh taşıyan edepli ve ipek bir kumaş gibi parlak teni ışıkta parlayan omuzlara takıldı kaldı. Elimden çok daha cesur davranan gözlerim, iki omuz arasındaki çizgide gitti geldi. Üst tarafından korsesini görebilmek için yükseldim, kalbim şiddetli çarpıyordu; bir tülün iffetle örttüğü gerdan beni tamamen büyüledi; gök rengi ve mükemmel yuvarlak memeleri dantel kıvrımlarının içinde nazlı nazlı yatıyorlardı. Bu güzel kadının en küçük ayrıntısı bende sonsuz zevkler uyandırıyordu: küçük bir kızınki gibi kadifemsi boynunun üstünden kayarcasına inen saçların parlaklığı, tarağın şekillendirdiği beyaz hatlar ve hayalim, sanki yeni açılmış keçi yollarında koşuşturup duruyordu ve bütün bunlar aklımı başımdan aldı. Kimsenin beni görmediğinden emin olunca annesinin memesine atılan bir çocuk gibi o sırta gömüldüm, başımı gezdirerek omuzlarının her tarafını öptüm. Kadın, delici bir çığlık attı; müziğin sesinden çığlık duyulmadı; döndü, beni gördü ve "Mösyö, ne yapıyorsunuz?" dedi; iyi ki şöyle demedi: "Kerata, ne oluyor size böyle?" İşte o vakit onu öldürürdüm; ama şu *'Mösyö!'* kelimesine gözümden yaşlar boşandı. Aşka davet eden o sırtla uyum içindeki kül rengi saçlarının muhteşem tacıyla taçlanmış başının, kutsal bir öfkenin canlandırdığı bakışı altında taş kesildim. Yüzünde hakarete uğramış utlu bir kadının lâl rengi parladı. Bu taşkınlığın ana sebebinin kendisi olduğunu anlayan, ayrıca sonsuz hayranlıktan pişmanlık gözyaşlarının doğduğunu keşfeden kadın çoktan affetmişti. Bir kraliçe edasıyla çekip gitti. İşte o vakit ne kadar gülünç duruma düştüğümü anladım; Savualının maymunu gibi giyinmiş olduğumu fark ettim. Kendimden utandım. Biraz evvel aşırdığım elmanın tadını çıkarıyor; soruduğum o kanın hararetini dudaklarımda saklıyordum; yaptığımdan pişmanlık duymadan, gökten inmiş bu kadının gidişini bakışlarımla takip ederken, oldu-

ğum yerde şaşırıp kalmıştım. Kalpteki büyük ateşin ilk cinsel nöbetine yakalanmıştım; balo sona ermiş ortalıkta kimse kalmamıştı ve ben o meçhul kadınımı boşuna aradım. Yatmak için evime döndüm, bambaşka biriydim.

Yeni bir ruh, alacalı kanatlarıyla bir ruh, larva hâlinden çıkmıştı. Hayran olup seyrine doyamadığım benim o sevgili yıldızım, o ıssız maviliklerden yeryüzüne düşmüş, parlaklığını, ışıltılarını ve tazeliğini hiç kaybetmeden kadın hâline dönüvermişti. Aşk hakkında hiçbir şey bilmeden, aniden sevdim. İnsandaki en canlı duygunun bu ilk işgal hareketi garip bir şey değil mi? Halamın salonunda birkaç güzel kadına rastlamıştım ama hiçbirisinin üzerimde en küçük bir tesiri olmamıştı. Yıldızların kavuştuğu, belli bir iş için belli şartların bir araya geldiği, tutkunun bütün bir cinselliği kucakladığı vakitte, özel bir tutkuyu belirleyecek, diğer kadınların arasında farklı bir kadın mevcut mu? Sevdiğim o kadının Touraine'de yaşadığını düşünerek havayı zevkle içime çekiyor, başka hiçbir yerde görmediğim bir rengi göğün o sıradaki maviliğinde buluyordum. Zihnen sağlığım yerinde ve mutlu olsam da ciddi bir hastalık geçirmiştim sanki; bu yüzden annem vicdan azabıyla karışık bir korkuya kapıldı. Felaketin gelişini hisseden hayvanlar gibi, çaldığım öpücüğün hayalini kurmak için gidip bahçenin bir köşesine çömeldim. O unutulmaz balodan birkaç gün sonra annem, işlerimi bırakmamı, üzerimdeki zalim bakışlarını umursamayışımı, alaylarını ciddiye almayışımı ve karamsar tavrımı, benim yaşımdaki gençlerin maruz kaldıkları gençlik bunalımına atfetti. Doktorların hakkında hiçbir şey bilmedikleri hastalıkların şu ebedi ilacı olan kır hayatı, yaşadığım duygusuzluktan çıkmamın tek çaresi olarak görüldü. Annem, dostlarından birinin Montbazon ve Azay-le-Rideau arasında İndre'deki Frapesle Şatosu'na gidip birkaç gün kalmama karar verdi; dostuna şüphesiz gerekli malumatı gizlice vermiştir. Hürriyetime kavuştuğum gün, içine daldığım aşk okyanusunun karşı kıyısına varabilecek kadar keyfimce yüzmüştüm. Meçhul kadınımın adını bilmiyordum; onu ne diye arayacak, nerede bulacaktım? Ayrıca ondan kime, nasıl bahsedebilirdim? Benim ürkek mizacım, daha aşkın başında genç kalpleri ele geçiren izah edilemez endişelerle doluyor ve sonu ümitsiz tutkuların varıp dayandığı melankoli oluyordu. Tarlalar arasında gidip gelmekten, koşmaktan başka bir şey istemiyordum. Taşıdığı bilmem hangi şövalye ruhuyla kendine fazlasıyla güvenen o çocuk

cesaretiyle, her yeri yaya dolaşarak, her güzel küçük kuleye vardığımda, "İşte orada" diyerek Touraine'deki bütün şatoları karış karış aramaya niyetleniyordum.

Böylece, bir perşembe sabahı Tours'un Saint-Eloy kapısından çıktım, Saint-Sauveur köprülerini boydan boya geçtim, Poncher'ye gelince her evin önünde başımı kaldırıp Chinon yoluna girdim. Hayatımda ilk defa bir ağacın altında durabiliyor, hiç kimse tarafından sorgulanmadan, keyfime göre, ağır ağır ya da hızlı hızlı yürüyebiliyordum. Az çok bütün gençliğin ağırlığını hissettiği değişik türden zorbalıklar altında ezilen zavallı bir varlık için önemsiz konular hakkında bile olsa, ilk defa kendi iradesiyle karar verebilmesi ruhunu bir şekilde ferahlatıyordu. Dolayısıyla bu günü kutlanacak bir gün hâline getirmek için birçok sebep ortaya çıkıyor. Çocukluğumda, benim gezintilerim şehrin dışını bir fersahtan daha ileriye geçmezdi. Ne Pont-le-Voy civarındaki yürüyüşlerim ne de Paris'teki yürüyüşlerim sırasında, kır tabiatının güzelliklerini tatmadım. Gene de hayatımın ilk hatırası olarak Tours'un alışık olduğum kır havasından nefeslenebilme duygusu kaldı. Kırların güzelliklerini şiire dökmekte pek acemi olsam da bir sanat dalında gerekli tecrübeyi edinmeden hemen mükemmele ulaşmayı hayal edenler gibi, iradem dışında olsa da hayli müşkülpesent idim. Yaya ya da at sırtında Frapesle Şatosu'na gitmek isteyenler, Cher ve İndre havzalarını birbirinden ayıran platonun üst tarafındaki Charlemagne fundalıkları denen malaz araziden geçerek yolu kısaltırlar ki oradan Champy'ye giden kestirme yolu giderler. Bir fersah kadar sıkıntı içinde gideceğiniz o düz ve kumlu fundalıklar, küçük bir koru vasıtasıyla Frapesle'nin bağlı olduğu Saché'nin belediye yoluna bağlanır. Ballan'ın bir hayli ilerisinde olup Chinon yoluna açılan bu yol, küçük Artanne toprağına kadar dikkate değer bir engebe olmaksızın kıvrımlı bir ova boyunca uzanır. İşte orada, Montbazon'da başlayıp Loire'da sona eren ve şu çifte tepeler üzerine kondurulmuş şatoların altından sıçrıyormuş gibi duran bir vadi kendini gösterir; muhteşem bir zümrüt kadehtir burası. Burada İndre, yılankavi; bir o yana, bir bu yana dönerek akar. Bu manzara karşısında, fundalıkların verdiği can sıkıntısı ya da yol yorgunluğunun sebep olduğu haz dolu bir şaşkınlığa yakalandım. "Eğer kadın cinsinin çiçeği o kadın bu dünyada oturuyorsa, orası, işte burası." Bu düşünceler içinde, o günden beri, sevgili vadime her gelişimde altında dinlendiğim ceviz ağacına yas-

landım. Düşüncelerimin sırdaşı bu ağacın altında, buradan ayrıldığım en son günden bu yana geçen zaman içinde bende meydana gelen değişiklikler hakkında kendi kendimi sorgularım. Orada oturuyordu, kalbim beni yanıltmıyordu: geniş bir fundalığın yamacında gördüğüm ilk küçük şato onun ikametgâhıydı. Ceviz ağacımın altına oturduğumda, öğle güneşi, evinin çatısındaki arduazları ve pencerelerinin camlarını ışıl ışıl ışıldatıyordu. Pamuklu kumaş elbisesi, bir zerdali ağacının altındaki üzüm asmalarının arasından beyaz bir nokta hâlinde karşımdaydı. Zaten biliyorsunuz, fazla söze ne hacet; vadiyi iffet kokularıyla doldurarak gökyüzüne doğru açılan, BU VADİNİN ZAMBAĞI'ydı o. Ruhumu dolduran ve ancak şöyle böyle görebildiğim o sonsuz aşkın mücessem hâlini, karşılıklı iki yeşil kıyı arasında güneşe karşı kıvrım kıvrım çağıldayarak akan uzun su kurdelesiyle, bu aşk deresini danteller çizen esintileriyle süsleyen sıra sıra kavaklarla, nehrin aralarından akıp giderken daima farklı farklı yuvarlaklaştırdığı tepelerin üzerindeki üzüm bağları arasından uzaklaşan meşe korulukları ve nihayet birbirleriyle zıt istikametlerde kaçışan o gölgeli ufuklarla anlatılabiliyordum. Eğer güzel ve bakir tabiatı, nişanlı bir kız gibi görmek isterseniz, oraya bir ilkbahar günü gidin; kalbinizdeki kanayan yaraları sarmak istiyorsanız, sonbaharın son günlerinde oraya tekrar uğrayın; ilkbaharda aşk orada göklere kanat çırpar. Sonbaharda, artık bizde olmayanlar aklımıza gelir. Hasta ciğeriniz, insanı onduran bir taze hava ile dolar; bakışlar, insan ruhunu tatlı bir huzura daldıran altın sarısı demetler üzerinde dinleniyor gibidir. O anda, İndre Irmağı'nın muhtelif yerlerdeki alçaltıları üzerine kurulu değirmenlerin sesleri bu vadide işitilir, kavak ağaçları gülümseyerek bir o yana bir bu yana salınırlar; gökyüzünde bir tek bulut bile yoktur, kuşlar ötüşürler, ağustos böcekleri cırıldarlar; orada her şey sadece bir nağmedir artık. Touraine'i neden sevdiğimi bana sormazsınız artık, değil mi? Onu ne insanın beşiğini sevdiği gibi seviyorum ne de çölde bir vaha gibi; onu en az sizi sevdiğim kadar seviyorum. Onu, sanatı seven bir sanatçı gibi seviyorum ve bundan böyle artık Touraine'siz yaşayamam. Sebebini bilmeksizin gözlerim dönüp dolaşıp o beyaz noktaya, dokunsanız soluverecek olan şu büyük bahçedeki yeşil çalılıklar arasında tomurcuğu çatlamakta olan bir gündüz sefası gibi parıldayan o kadına geliyordu. Heyecandan titreyerek, şu çiçek tarhının alt tarafına indim; biraz sonra, içimde dolup taşan şiiriyetin bana eşi benzeri yok-

muş gibi zannettirdiği bir köy gördüm. Harika bir görüntü ile birbirlerinden ayrılmış adalar arasında, bir su çayırının ortasında birkaç ağaçlığın taçlandırdığı üç adet değirmen düşünün; ırmağı halı gibi süsleyip üzerinde onunla birlikte kıvrım kıvrım kıvrılan, baştan çıkarıcı arzularına boyun eğen ve değirmenlerin su dolaplarının kamçıladığı ırmağın çağıltılarının arasında iki büklüm olan böylesine renkli, böylesine canlı şu bitki örtüsüne ne isim vermeli? Orada burada çakıl taşları birikir, birikintilere çarpan su kırılır ve saçaklar oluşturur, saçakların üzerinde güneş parıldar. Güzel hatun çiçekleri, nilüferler, su zambakları, hasırotları muhteşem örtüleriyle kıyıları süslerler. Kemer ayakları çiçeklerle örtülü, üzerleri uzun ömürlü taze otlar ve kadifemsi yosunlarla kaplı korkulukları ırmağa doğru sarksa da düşmeyen, demir kirişleri çürümüş sallanan bir köprü; eski sandallar, balıkçı ağları, bir çobanın monoton şarkısı, adacıklar arasında süzülen ya da Loire'ın sürükleyip getirdiği çakıllı kumlar üzerinde birbirlerini didikleyen ördekler: katırlarına yük yüklemekle meşgul, bereleri kulaklarının üzerine düşmüş değirmenci çocuklar; bütün bu ayrıntıların her biri bu manzaraya şaşırtıcı bir safiyet veriyordu. Köprünün öte tarafında iki ya da üç çiftlik, bir güvercinlik, kumrular; bahçeler, hanımeli çitleri, yaseminler ve filbaharlarla birbirlerinden ayrılmış otuz kadar kulübe hayal edin; sonra da her kapının önünde içlerinde çiçekler bitmiş gübre yığınları, tavuklar ve yollara düşmüş horozlar… İşte burası Pont-de-Ruan köyü; değişik özellikleri olan, Haçlılar zamanından kalma ve bir kilisenin tepeden baktığı, ressamların tabloları için aradıkları türden güzel bir köy. Bütün bunların etrafını tarihi ceviz ağaçları, altın sarısı yapraklı genç kavak ağaçlarıyla çevreleyin; sıcak ve puslu bir gökyüzü altında gözün alabildiğine uzanan çayırlıkların ortasına sevimli kulübeler yerleştirin, işte o zaman bu güzel bölgenin binlerce manzarasından biri hakkında fikir sahibi olursunuz. Irmağın solundan, karşı kıyıyı döşeyen tepeleri ayrıntılarına varıncaya kadar seyrede seyrede, Saché yolunu takip ettim. Sonunda asırlık ağaçlarla kaplı bir parka ulaştım, oradan Frapesle Şatosu'na giden yol göründü. Tam yemek saatinde vardım. Yemekten sonra, Tours'dan buraya kadar yaya geldiğim hiç aklına gelmeyen ev sahibim, bana arazisinin bulunduğu bölgeyi baştan aşağı gezdirdi, dolaştığımız her yerden bütün yönleriyle vadiyi gördüm: şurada bir kaçamak yapan için, bütün güzellikler gözler önünde; yelkenliler, rüzgârın önüne katıp götürdüğü

muhteşem figürler çiziyor, Loire'ın altuni dalgaları gözlerimi sık sık ufka çekiyordu. Bir tepeyi tırmanırken ilk defa Azay Şatosu'na hayran kaldım; İndre'in her yüzünü tıraş edip yerleştirdiği, üzerleri çiçeklerle örtülü kazık temeller üzerine kurulmuş bir elmas… Sonra, biraz daha uzakta, ahenkli yapısıyla melankolik ikametgâh; yüzeysel zevk sahiplerine göre fazla ciddi, gönül sızısı çeken şairler için pek kıymetli olan Saché Şatosu'nun romantik hatlarını gördüm. Hatta daha sonra, oradaki sessizliği, yaşlılıktan tepe dalları yok olmuş ağaçları ve küçük ıssız vadideki tarif edemediğim esrarı sevdim. Ama her gelişimde karşı yamaçta gözümün ilk gördüğü, takılıp kaldığı sevimli minik şatodan gözlerimi ayıramıyordum. Benim yaşımda gözlerimdeki pek safiyane parıltılı arzulardan birini fark eden ev sahibim:

– Hey! dedi, bir av köpeğinin avının kokusun alması gibi, uzaktaki güzel bir kadının kokusunu alıyorsunuz.

Av köpeği lâfını sevmedim ama küçük şatonun adını ve sahibini sordum.

– Şuradaki güzel şatonun adı Clochegourde, dedi; sahibi Kont Mortsauf; Touraineli çok eski bir aileden gelir; tarihi XI. Louis'ye kadar uzanır; ismini, armalarını ve şöhretini bir maceradan alır. Darağacından kurtulmuş bir adamın soyundandır. Kontun sürgün dönüşü gelip yerleştiği bu mülk karısına aittir; karısı Madam Mortsauf yakında sönüp gidecek olan Lenoncourt-Givry ailesinin tek kızıdır. Ailenin şöhreti ile servetinin azlığı arasında öylesine tuhaf bir tezat vardır ki, gurur meselesi yaptıklarından ya da zaruret icabı aile fertleri Clochegourde'un dışına çıkmazlar ve kimseyi de kabul etmezler. Şimdiye kadar Bourbonlara olana bağlılıkları yalnızlıklarının izahı olabilirdi ama kralın dönüşü ile hayat tarzlarının değişeceğini zannetmiyorum. Geçen sene ben gelip buraya yerleşince onlara bir nezaket ziyaretinde bulundum; onlarda iade-i ziyarette bulunup bizi yemeğe davet ettiler; kış sebebiyle birkaç ay birbirimizden ayrı kaldık; sonra da siyasi hadiseler tekrar buluşmamızı geciktirdi, zira çoktandır ben Frapesle'de değildim. Madam Mortsauf, her yerde baş köşeyi işgal edecek kıratta bir kadındır.

– Tours'a sık sık gelir mi?

– Oraya hiç gitmez. Ama… dedi kendini toplayarak, son olarak, Mösyö Mortsauf'a lütufkâr davranan Angoulême dükü oradan geçerken gitmişti.

– Bu, o! diye haykırdım

– O, kim?

– Güzel omuzları olan kadın.

– Touraine'de güzel omuzları olan çok kadın görürsünüz, dedi gülerek. Eğer yorgun değilseniz, ırmağı geçebilir ve o omuzları tekrar görmeye niyetlendiğiniz Clochegourde'a çıkabiliriz.

Kabul ettim, utancımdan ve sevincimden yüzüm kızarmadı değil. Uzun zamandır gözlerimin okşayıp sevdiği küçük şatoya saat dörde doğru vardık. Manzaranın bütününde güzel bir yere sahip olan bu ikametgâh gerçekte mütevazı bir şatodur. Ön tarafında beş penceresi olup güneye cephesi olan her biri yaklaşık altı kademelik bir çıkıntı teşkil eder ki, bu da şatonun yanında ikinci bir bina varmış gibi gösteren mimari bir hiledir ve binaya ayrı bir güzellik katar; ortadaki pencere kapı vazifesi görür ve önündeki çifte merdivenle sekili bahçelere inilir, bahçeler de İndre Irmağı kıyısı boyunca uzanan dar bir çayırlığa erişir. Bu çayırlık kamuya ait bir yolla akasyaların ve Çin ağaçlarının gölgelediği en alttaki bahçe sekisinden ayrılsa da bahçelerin içindeymiş gibi görünür; zira yol çukurdur, bir taraftan en sondaki bahçe sekisi ile çevrelenmiş, diğer taraftan da kenarına norman tarzı bir çit çekilmiştir. İyi tanzim edilmiş olan yamaçlar, suların işin tadını kaçırmadan komşuluk etmelerini sağlamak için şato ile ırmak arasına yeteri kadar mesafe koyarlar. Evin altında arabalıklar, ahırlar, mutfaklar bulunur ki, buralara girilip çıkılan yerlerde kemerler mevcuttur. Çatılar, köşelerinden son derece ince işçilikle çevrelenmiş, çaprazlama oyulmuş çatı pencereleri ve üçgen biçiminde çatı altlıklarının üzerine oturtulmuş kurşun borularla süslenmiştir. Şüphesiz, ihtilal sırasında ihmal edilmiş olan dam çatısı, güneye bakan evlerin üzerlerinde yetişen kırmızımtırak ve düz yosunların ürettiği o pasla kaplıdır. Sekiye açılan camlı kapının üstünde Blamont-Chauvry'lerin oyma armalarını taşıyan pencereli çan kulesi mevcuttur.

Bir çiçeğe gösterilen ihtimamla yapılmış olan bu düzenlemeler, neredeyse yeryüzünde bir ağırlığı yokmuş gibi duran bu küçük şatoya zarif bir görüntü verir. Vadiden bakılınca, zemin kat birinci kat gibi görünür; avlu tarafından bakılınca, birçok çiçek tarhının canlandırdığı çimenliğe bakan kumlu geniş ağaçlıklı bir yolla düz ayak görünür. Sağda ve solda, etrafı çitlerle çevrili bağlar, meyve bahçeleri, ceviz ağacı dikilmiş sürülebilir birkaç toprak parçası ani-

den aşağıya doğru yönelirken evi bütün o saydığımız güzelliklerle sarıp sarmalayarak aşağıda, İndre Irmağı'nın kıyılarıyla buluşurlar ve tabiatın, yeşilin bütün tonlarını bağışladığı ağaç kümeleriyle oraları tezyin ederler. Clochegourde'un yanından geçen yolu çıkarken öylesine güzel düzenlenmiş bağları, bahçeleri hayranlıkla seyrediyor, huzur dolu havayı içime çekiyordum. İnsanın manevi yapısında da fiziki yapısında olduğu gibi, elektriklenmeler ve hararet değişiklikleri olur mu? Güzel havayı hissedince keyiflenen hayvanlar gibi, kalbim, kendisini ebediyen başka bir şekle sokacak olan esrarlı hadiselerin yaklaşması üzerine küt küt atıyordu. Hayatımda son derece önemli bir yere sahip olan o gün, kendisini kutlu kılacak hiçbir şarttan mahrum değildi. Tabiat, sevgilisiyle buluşmaya giden bir kadın gibi süslenmişti; ruhum, sesini ilk defa işitmişti; kolejdeyken hayalimin bana rüyalarımda gösterdiği, üzerimdeki tesirini size beceriksizce izah ettiğim değişik, büyüleyici hâline gözlerim hayran olmuştu; zira o rüyalar hayatımın bana simgelerle anlatıldığı bir kıyamet gibiydi: her mutlu veya mutsuz olay sadece kalp gözüyle görülebilen bağlarla, tuhaf simgelerle oralara bağlıdır. Kırsal işletmelerde gerekli olan sarpın sıkım hane; sığır, hergele ve at ahırlarının çevrelediği ilk avluyu geçtik. Bekçi köpeğinin havlamaları üzerine bir uşak bizi karşılamaya geldi; sabahtan Azay'a gitmiş olan sayın kontun mutlaka döneceğini, kontes hanımefendinin yerinde olduğunu söyledi. Beni ağırlayan ev sahibim bana baktı. Kocası şatoda yokken Madam Mortsauf ile görüşmek istemeyeceğini düşündüm, titremeye başladım. Ama öyle olmadı, geldiğimizi hanımefendiye haber vermesini söyledi. Bir çocuk sabırsızlığıyla evin ortasındaki uzun bekleme salonuna atıldım. Bir altın ses:

– Girsenize beyler, dedi.

Madam Mortsauf, baloda sadece bir kelime telaffuz etmişti, ama ben onun ruhuma işlemiş olan sesini hemen tanıdım; o ses bir güneş ışığının bir hapishane mahkûmunun hücresini doldurup altın rengine boyaması gibi içimi doldurdu. Yüzümü hatırlayabileceği aklıma geldi, kaçıp gitmek istedim; ama artık vakti geçmişti, kapının eşiğinde göründü, gözlerimiz karşılaştı. Bilmiyorum, hangimizin yüzü daha çok kızardı. Hiçbir şey söyleyemeyecek kadar şaşırmış bir hâlde, uşak iki koltuk yaklaştırdıktan sonra gergefin önündeki yerine oturdu; sessizliğine bir bahane olarak iğnesini çıkardı, birkaç delik saydı ve uysal olduğu kadar gururlu başını Mösyö de